

Toget der standsede i Næstved – for 6. og 7. klasser

Dorothy Jones 04.04.2014

Første verdenskrig begyndte i sommeren 1914, dvs. for 100 år siden. Det er faktisk ikke så lang tid siden. Begge mine bedstefædre kæmpede i den store krig som den blev kaldt den gang. Begge overlevede og det er min morfars oplevelser I skal høre lidt om nu.

Harry har jeg et billede af her, som ung mand. Han ser meget smart ud. Lige da han var fyldt 20 år meldte han sig til hæren. I England havde man ikke værnepligt som man havde dengang i Danmark, og stadig har her. Så han ønskede og søgte om at være soldat, det var ikke noget han var nødt til. Det var han så, som aftalt i 3 år. Han blev oplært i at være riffelskytte, men det var fredelige år uden nogen krig. De næste 9 år var han i reserven, dvs. at hvis en krig kom, så skulle han melde sig til tjeneste hos sit regiment med det samme. Harry fik arbejde som butler (hovmester) det vil sige at han arbejdede i en stor husholdning hvor han var chef for tjenestefolkene, og var ansvarlig for at alt blev holdt fint for herskabet. Det job tror jeg han er trivedes godt med. For eksempel har min mor fortalt mig, at da hun var barn og de skulle spise aftensmad derhjemme skulle bordet dækkes pænt, knive og gafler skulle lægges rigtig, og glassene skulle stå rigtigt placeret i forhold til tallerkenen osv., og selvfølgelig skulle de også sidde og spise pænt. Nogle måneder før de 9 år i reserven var gået, gik det helt galt for verden. Tyskland invaderede Belgien, og i løbet af nogle få dage var mange lande i krig med hinanden. England havde en aftale om at hjælpe Belgien, og Frankrig, dvs. at de var allierede, og så måtte min morfar af sted i krig.

Harry var blandt de første britiske soldater, som tog til Frankrig for at kæmpe mod tyskerne. Han var 32 år gammel, så ikke nogen dreng, men en professionelt uddannet soldat, som vidste hvad det drejede sig om, og han var ikke gift. Så han havde ikke kone og børn derhjemme der virkede farvel da han drog i krig. Mange i både England og Tyskland synes det var vældig spændende, at der var krig, i starten. De vinkede med flag, sang patriotiske sange og glædede sig til nyheder fra slagmarken om store sejre. Alle mente at krigen ville være ovre til jul, så det var bare om at komme af sted så man kunne nå at få den oplevelse med.

Desværre gik det ikke godt for den britiske hær. Selv om soldaterne var toptrænede og professionelle var der ikke så mange af dem, og de kæmpede mod en kæmpe stor tysk hær. Det tog kun tyskerne tre uger at tage magten i Belgien. Danmark var ikke med i første verdenskrig, og politikerne gjorde alt de kunne for at holde Danmark ude. Danmark forholdt sig neutral, det vil sige at de hverken holdt med de allierede eller Tyskland. Danskerne kunne læse om krigen i aviserne, og havde stor medfølelse med Belgien og belgierne. De tænkte vist at det lige så godt kunne have været Danmark der var blevet invaderet og dem selv der stod slået, og med ingenting.

Harry blev taget til fange. Han havde nået at være i frontlinjen i 6 uger, havde oplevet slagmarken med 10.000-vis af dræbte, og længe nok til at fatte at der intet sjovt var ved at være i krig. Men hvordan var det så at være krigsfange? De blev flyttet væk fra slagmarken, langt inde i Tyskland, og så skulle man tro at det var meget rart at komme væk fra kampene og livsfaren. Her få måneder inde i krigen, var krigsfanger ikke noget de havde forberedt meget til. Nu skulle der skabes fangelejre til mange tusinde krigsfanger. Og ikke nok med det, der skulle også skaffes mad til dem. Der var allerede inden krigen aftalt regler for hvordan man skulle behandle krigsfanger. De var jo ikke kriminelle, de var fjendens soldater og skulle groft sagt bare opbevares indtil krigen var overstået hvorefter de kunne rejse hjem. De skulle behandles ordentligt med mad og husly, ligesom landets egne soldater. De menige krigsfanger kunne også sættes til at arbejde, hvorved de tjente lidt penge til at købe sig tobak eller ekstra mad. Arbejdet måtte ikke være krigsrelateret, som for eksempel på et fabrik som fremstillede krigsmateriale, men gerne ved landbrug eller i miner.

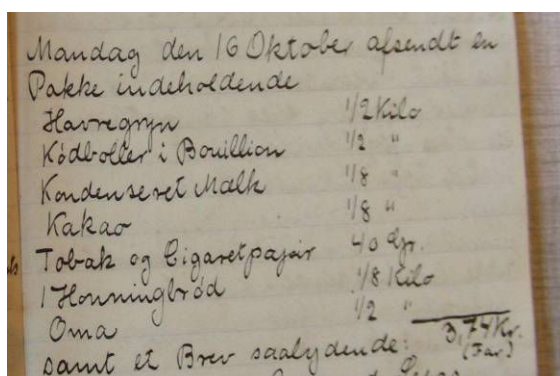
Harrys første halve år som krigsfange var helt forfærdeligt. Godt nok var han væk fra kamphandlingerne, men forholdene i de første to krigsfangelejre han kom til var skrækkelige. De fik ly for vind og vejr i kæmpe store telte uden varme, og måtte sove på jorden i lidt halm og havde dårligt nok en tæppe til hver. Det var vinter med kulde, regn og sne. Mad var der absolut alt for lidt af, mest var det lidt rugbrød til morgenmad, og ellers suppe lavet på vand og kål. Toiletter var der selvfølgelig ingen af, andet end et hul i jorden, og at vaske sig kunne slet ikke lade sig gøre. Harry blev, sammen med 400 andre britiske krigsfanger, flyttet til en fangelejr lige udenfor Tinglev i Sønderjylland. Her var det så slemt at 8 af Harrys kammerater i løbet af en måned døde af sult. Det kan man godt forstå, når man ved det eneste mad de fik om dagen i de første måneder her, var et brød opblødt i en spand vand til deling mellem 25 mænd. Det er et under at ikke flere døde.

De klagede over forholdene, og fik efterhånden bedre mad og mere af det. Det bedste af det hele var dog da de begyndte at få pakker hjemmefra. Der var regler for hvor meget en pakke sendt til en krigsfange måtte veje, og hvad den måtte indeholde. Selvfølgelig var ting som knive, landekort, kompas og genstande til at bruge til flugtforsøg forbudt. Ellers indeholdt pakkerne gerne dåsemad, brød, tobak, sæbe og lidt tøj. For at sikre at brød og pakker nåede frem med færrest mulige forhindring etablerede britisk røde kors også en afdeling i Danmark kaldt "The Copenhagen Bureau". Familierne betalte selv for varerne, men posten sørgede røde kors for, så det var gratis for familierne. Nogle familier havde ikke råd til at sende pakker til deres kære, og andre krigsfanger havde ingen familie til at gøre det.

Sådan er livet uretfærdigt, men krigsfangerne hjalp hinanden, og hvis en heldig soldat modtog mange pakker, delte han gerne med ham der ingen fik. Der var også andre der ønskede at gøre noget, og ideen om at adoptere en krigsfange blev født. Det kunne være en enkelt person eller forening, som for eksempel en cykelklub, der samlede penge ind, og sendte pakker til en krigsfange de havde fået navnet på. Der var mange mennesker i Danmark som også synes det var synd for krigsfangerne, og som adopterede en krigsfange. Også i Næstved, og vi ved at flere købmænd her i byen var tilknyttet dansk røde kors, og kunne hjælpe med den slags.

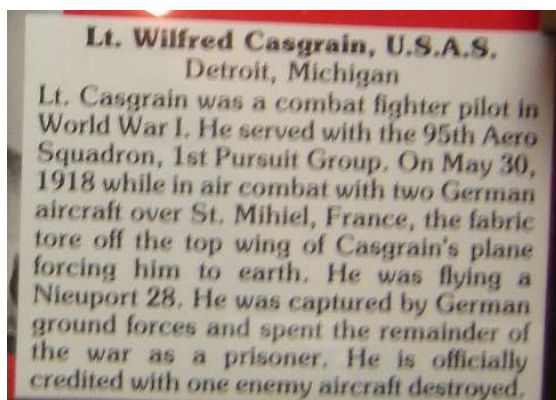
Fra en gudmor til en krigsfange

Krigen varede i godt 4 år og sluttede officielt kl. 11 den 11. november 1918. Dvs. i den 11th time i den 11th dag i den 11th måned. Millioner var blevet dræbt, og krigen havde kostet en formue og mere til. Endelig kunne krigsfangerne tage hjem. Men det var ikke så nemt som det lyder til at være. Der var revolution i Tyskland, der var ingen mad, og hele deres transportsystem var brudt ned. Hvem skulle sørge for at de kunne komme hjem og hvordan? Så der sad de i deres krigsfangelejr, bag pigtråd og porten stod åben. Men der var ikke lige et tog eller et skib de kunne tage hjem med. Pudsigt var det nu, at de med alt deres mad og brød sendt hjemmefra havde nok at spise, medens det var tyskerne uden for pigtråden der sultede.

Heldigvis var der en ung engelsk flådeattaché, som var tilknyttet den britiske ambassade i København, som allerede havde udtænkt en genial plan. Den gik ud på at hvis krigsfangerne tog op til havnene i nordtyskland, så kunne danske skibe hente dem til Danmark. I Danmark kunne de forhenværende krigsfanger hvile ud et par dage i de tomme danske militærljre, indtil de kunne sejle hjem til England. Kaptajn Dix skyndte sig at få planen godkendt og så kunne de gå i gang.

Der lå en krigsfangelejr ved kystbyen Stralsund. Det var en lejr for officerer, og det var noget helt andet end lejren som jeg har fortalt om hvor de almindelige menige soldater var. For officererne gjaldt der nemlig andre regler. De var jo finere i det, og skulle have bedre boligforhold med mere plads. De skulle have rigtige senge med madrasser, en spisestue til civiliseret at kunne spise deres mad i, og ordentlige badefaciliteter. De skulle ikke arbejde, de havde endda ordonnanser dvs. tjenestefolk, som tilberedte deres mad, vaskede deres tøj og ordnede deres senge. Det var andre menige britiske krigsfanger. Officererne var gerne fra velhavende familier, som havde råd til at sende dem pakker fyldt med alskens lækkerier både mad og vin. De sultede ikke. Deres værste problem var kedsomhed. De udfyldte tiden med at spille sport, læse bøger og opførte teaterstykker for hinanden.

Da krigen sluttede, ville alle de nu frigivne krigsfanger selvfølgelig gerne hjem med det samme. Der var 180.000 i Tyskland, som skulle hjem til England og det er rigtig mange. Medens de menige krigsfanger for de fleste var fredeligt afventende at det blev organiseret, mente officererne på Stralsund lejren at de burde bliver hentet i løbet af nogle timer, eventuelt et par dage. De sendte selv samme dag krigen sluttede et telegram til København, og anmodede om at et skib blev sendt efter dem. De var ca. 800 officerer og 200 ordonnanser på Stralsund. Faktisk var mange af officererne ganske unge flyverofficerer, kun omkring 20 år gamle. Jeg har et billede af en af dem her, Casgrain. Mange af dem havde også kun været krigsfange i kort tid, siden marts dvs. i ca. et halvt års tid.

Lejren lå på en lille ø tæt ved Stralsund. Nu var porten til lejren åben, og briterne kunne gå ture rundt om øen, og de kunne også blive sejlet over til byen. De første dage efter krigens slutning fortsatte de med deres planlagte aktiviteter. Der blev holdt foredrag, de publicerede et lejrblad, der holdtes foldboldkampe, de spillede tennis osv. Der gik rygter flere gange om, at de nu blev hentet, og de skulle gøre sig klar til afgang. Og så blev de skuffede. Deres pakker med mad og brød blev ved med at komme. En dag kom hele 8000 brød fra København, og en officer skrev i sin dagbog om en god pakke også fra København indeholdende 36 æg, smør, ost, syltetøj og sukker. Ikke dårligt. Officererne som godt vidste at tyskerne i Stralsund sultede sendte brødet over til byen for at blive delt ud blandt de fattige. Den sidste dag i november dvs. 3 uger efter krigen var slut fik de første at vide, at de nu skulle af sted. Men det var kun 61 ud af de 1000 de var.

De unge officerer blev mere og mere utålmodige og frustrerede. Nogle tog båden over til Stralsund og gik på bar. De generede de kønne unge piger, blev fulde, og skæg og ballade gik over i hærværk. De var dødtrætte af at være krigsfanger, og nu var de ikke længere krigsfanger, men kunne alligevel ikke komme hjem. Som staf for deres opførsel måtte de ikke besøge Stralsund i 24 timer, og blev mindet om at de skulle være tilbage og indenfor hegnet senest halv fem hvor det blev mørkt. Det gjorde dem endnu mere gale i skralden, og om aftenen den 4. december var de ikke til at styre. Vagthusene i lejren blev væltet, de satte ild til gymnastiksalen, slog hovederne af flere statuer af prominente tyskere, og erstattede dem med natpotter og en af vagterne blev gennembanket. Tyskerne blev med rette angst for hvad det skulle udvikle sig til med de meget frustrerede unge briter, og satte ekstra mandskab på vagt. Næste aften gik det helt galt. Flere officerer syntes at det lige var sagen at gå en aftenur ved 8 tiden, altså 4 timer efter spærretid (udgangsforbud). De gik to og to sammen, ud af porten i trods over reglerne. Den unge flinke Alfred Kraeft havde været vagt ved lejren i to år. Han var nu meget urolig over tilstandene, og vel temmelig bange for hvordan aftenvagten ville gå. Det var mørkt og blæsende. Han så to komme imod sig og råbte at de skulle standse uden de reagerede. Den ene bøjede sig ned for at samle en sten op for at kaste, og så skød vagten. Først et varselsskud i luften, og så mod dem han mente ville angribe ham. Løjt. Conheeley blev skudt og dræbt med det samme, medens hans kammerat blev lettere såret.

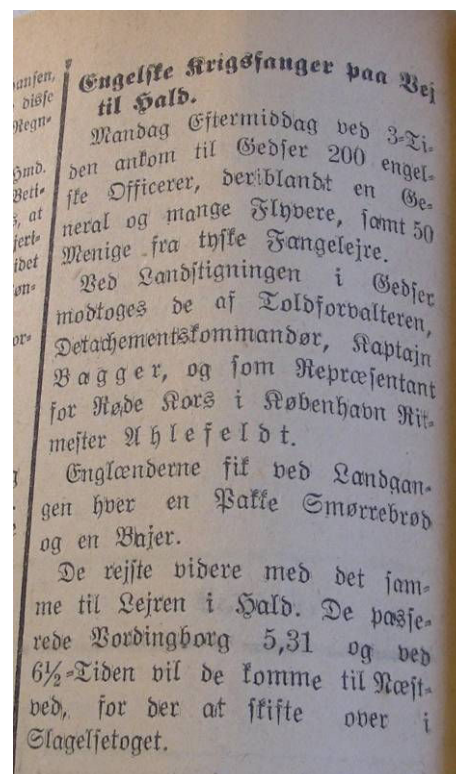

Nu med lig på bordet, som man siger, var de nødt til at gøre alt for at få de forhenværende krigsfanger væk fra lejren ved Stralsund. For 200 officerer og 71 ordonnanser skete det 3 dage senere. Kl. 2 om morgenen skulle de stå klar til afgang, og kom på et tog til Warnemunde. Her kunne de rejse med den almindelige færge til Danmark.

Der var en anden gruppe krigsfanger med færgen. 14 styks som skulle til København. De var en blanding af officerer, som frivilligt havde meldt sig til at arbejde med hjemsendelsen, og nogle andre som var meget fornemme, og vist havde fået førsteprioritetstemplettet. Der var for eksempel en general, General Ravenshaw, og den adelige Lord Farnham. De fik simpelthen særbehandling, og skulle på "fast track på 1ste klasse" hjem.

Lord Farnham

Færgen ankom til Gedser ved 3 tiden om eftermiddagen, hvor de blev modtaget af de danske myndigheder og hilst velkommen til Danmark af ritmester Ahlefeldt fra Dansk Røde Kors. Lige så snart de havde taget plads i toget fik de udleveret, som der stod i avisen, madpakker og en bajer hver. Efterfølgende sejlede de over storstrømmen med færgen "Alexandra", og her fik de serveret te og kaffe med brød. Ved ankomsten til Masnedø stod en del folk som ønskede at hilse på, og som delte cigarer ud til briterne medens de satte sig tilrette i toget. De passerede Vordingborg ved halv seks tiden. Det var mørkt udenfor og med deres meget tidlige start kl. 2 om morgen, var de godt trætte og regnede nu med en stille tur den lange vej til hvor de skulle hen.

Fra Vordingborg var der imidlertid blevet ringet til Næstved, at toget med briterne nu kørte. Hvis borgerne ønskede at hilse på dem, så var det om at lægge aftensmaden fra sig og komme i gang. Og det må man sige at de gjorde i Næstved. Telefondamerne ringede rundt, og nyheden spredtes som en steppebrand at de britiske krigsfanger var på vej, og det var nu man skulle stille op på stationen. Damerne ringede også til byens købmænd, bagerbutikker, frugthandlere og slikbutikker for de mange borgere skulle have noget de kunne begave briterne med, efter deres forfærdelige tid i tysk fangelejr. Hele byen valfartede ned ad Jernbanegade unge som gamle, mænd som kvinder, journalister fra byens aviser og selve præsten, pastor Raltar var med. Stationen var helt proppet med mennesker kvart i 7 da toget var ventet. Minutterne gik og ingen tog kom, men endelig kl. 7 dampede toget ind på perronen. Briterne sad for de fleste og snorksov. Nogle stykker kiggede ud af vinduerne. De anede ikke hvor de var, eller hvor de skulle hen.

Så brusede hurraerne og velkomstråberne og vækkede dem fra deres drømme. Og det var lidt som en drøm i Næstved at vågne op til. Briterne kunne først nu for alvor mærke, at de virkelig var frie mennesker, krigen var et overstået kapitel, og rundt omkring var et menneskehav af glade danskere, som ville dem det godt. Næstved-borgerne delte gavmildt ud af alt det de havde nået at hente fra butikkerne, æbler, kager, konfekt, tobak og engelske blade og selvfølgelig hjemmelavede lækkerier. Mange af danskerne kunne også tale lidt engelsk, og snakkede med de nu lysvågne mænd. De ville gerne høre lidt om deres oplevelser i krigen og i fangelejren. Men det ville briterne ikke så gerne tale om, andet end at det havde været forfærdeligt, og hvis de ikke havde modtaget pakker med fødevarer hjemmefra så var det gået galt.

Egentlig var det en meget broget flok mænd, for det var ikke kun englændere, walisere og skotter for den sags skyld. Blandt briterne på toget var også folk fra Canada, Sydafrika og Australien. Og fra alle slags regiment, om det var fra de nyopfundne kampvognskorps til dem fra cyklistkompagniet. Flådeofficerer

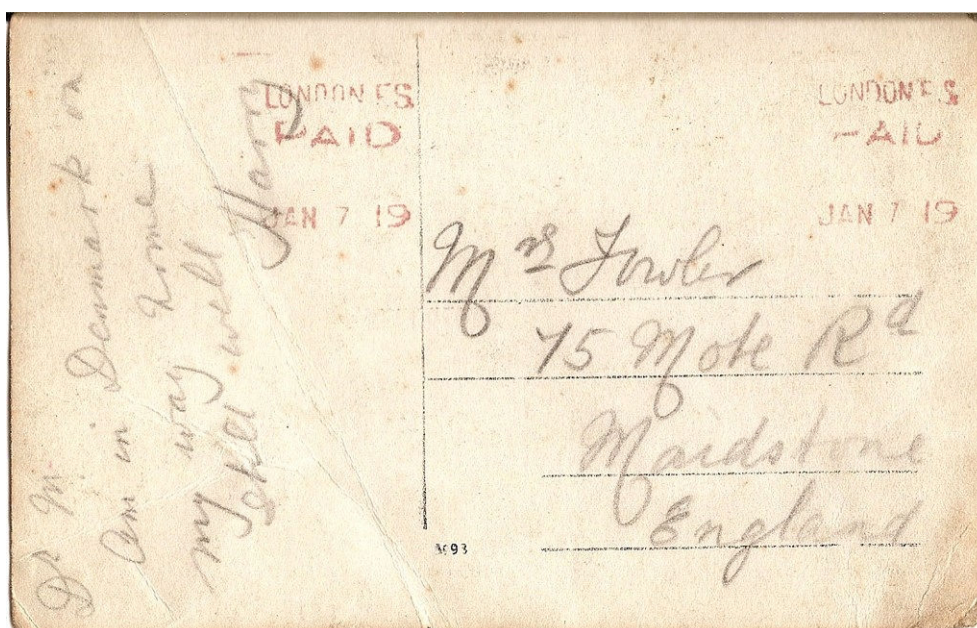
var der 11 af på toget, og danskerne synes de så meget smarte ud i deres sorte uniformer. Men der blev lagt mærke til at rigtig mange var unge flyverofficerer, det var jo noget helt nyt med disse flyvemaskiner til krigsbrug. En overgang var den gennemsnitlige levetid for en af disse piloter 6 uger. Man kan sige, at de på en måde var heldige at de blev taget til fange, for det overlevede de fleste. En af de unge flyvere, med monokel og i strålende humør, underholdt det villige publikum stuvet omkring ham. Han åbnede en firkantet gave han fik med et håb om at det var en tandbørste. Han fortalte at hans egen var blevet bortført i lejren af en rotte, og selv om han havde ledt under gulvbrædderne var den væk.

De eneste som ikke havde lyst til at mødes med Næstvedborgerne var holdet på 14. Generalen og Lorden ville ikke hyggesnakke med de overivrige glade danskere. De trak gardinerne ned ved vinduerne i deres kupé, og de skulle i øvrigt også hurtigt videre til København. Krigsfangerne fra Stralsund fik at vide at de skulle til Jylland. Det anede de fleste ikke rigtig hvor var henne, men de var også ligeglade, bare det var på vej hjem til England. Der skulle hægtes et andet tog til deres vogne for at de kunne rejse videre, og det var derfor de fik hele 20 minutter i Næstved.

Gaverne var givet og minutterne gik. Soldaterne ville gerne give igen, og adskillige knapper blev klippet af deres uniformer, og med andre småting de havde, givet specielt til de unge søde damer til erindring. En dreng, vel med eftermiddagsjob hos en købmand stod med en kurv sprællemænd, eller artister som de også blev kaldt. Lynhurtigt købte folk dem han havde, og hver af togvognene fik en ophængt til pynt. Børnene som var mødt op havde forestillet sig at briterne var kommet syngende "It's a long way to Tipperary" og nu hviskede de ønsket. Der blev trykket i hænder og kupédøre blev lukket, og det var lige op over at toget skulle i gang. Soldaterne begyndte at synge medens toget sætte sig i bevægelse, og Næstvedborgerne svang endnu en gang med hattene og råbte hurra.

De havde en lang togtur foran sig, over til Hald ved Viborg i Jylland. Her stod en tom lejr, og i de dejlige røde barakker, som står der endnu, skulle de tilbringe en lille uges tid. Jeg har tre billeder af deres ankomst, hvor man ser toget, og her med en togvogn, med soldater og sprællemænd, et minde fra Næstved. De var tilbage i England den 18. december, så en tidlig julegave for deres familier. Min morfar var ikke så heldig. Han nåede ikke København før begyndelsen af januar 1919. Herfra sendte han et postkort til sin mor. Jeg har det her. Der står "Dear M., Am in Denmark on my way home, still well. Harry". Så sidste stoppested for Harry siden han tog hjemmefra i krig knap 4½ år tidligere var i København. Jeg tror ikke i sin vildeste fantasi at Harry har kunnet forstille sig at hans barnebarn, 100 år senere ville bo i Danmark og fortælle skolebørn lidt om hans tid som krigsfange. Så selv om han ikke kom med toget til Næstved er han dog med os i dag.

Efterskrift

Holdet fra Stralsund, som fik Næstvedborgernes gavmildhed at mærke den 9. december, var det eneste som fik så "lang" tid her i byen. De var de eneste som skulle denne vej til Jylland. Over den næste måneds tid rejste 21 hold briter på det almindelige tog på Warnemunde – Gedser – København ruten som standsede nogle få minutter i Næstved ved halv syv tiden. De var gerne omkring de 50, men antallet varierede fra en mand til 354. Borgerne i Næstved ville gerne hilse på dem, og henvendte sig til de britiske repatrieringsmyndigheder i København for om muligt at få besked om hvornår de var på gennemrejse. Men da rejseplanerne nærmest blev lagt fra dag til dag var det umuligt at sige. Folk mødte op alligevel.

Den 15. december, en regnvåd aften, mødte hundrede frem i alle aldre og fra alle samfundslag. De hjemrejsende krigsfanger var flere fra Stralsund, 50 officerer og 8 ordonnanser. Kaptajn Witherington, som var med på toget, skrev i sin dagbog om hvordan folk insisterede på at de rullede vinduerne ned, og derefter overøste dem med æbler, danske og britiske flag og cigaretter. De gav gerne hånd, og da toget satte i gang råbte de "God bless you" til afskedshilsen. Da toget nåede København, med stop ved mange stationer undervejs, havde de, ifølge kaptajnen, ganske få knapper tilbage på deres uniformer og ingen lommetørklæder. Over alt hvor de hjemvendende satte deres fødder i Danmark blev de mødt med

venlighed. Om Næstvedborgernes interesse holdt tiden ud ved jeg ikke. Hvis de mødte frem den 8. januar ville de have fået en oplevelse ud over det sædvanlige. Denne aften var der nemlig 83 japanere på toget. De var civile sømænd, som kom fra lejren i Güstrow. Glade har de sikkert også været for at deres hjemrejse endeligt var begyndt, selv om "disse fremmede trækfugle", som der stod i avisen, skulle "den halve jord rundt for at komme hjem".

